

Engellilik Yuvarlak Masa Toplantısı Raporu

1 Aralık 2015, İstanbul

Yüksek Öğretimde
Rehberliği Tanıtma
ve Rehber Yetiştirme
Vakfı

YOUNG VOICES
GENÇ SESLER
2015

Önsöz

Engelli çocuklar, çocuk grupları içinde az konuşulan, öteki çocuk gruplarından. YÖRET Vakfı olarak, engelli çocukların yaşam, sağlık, eğitim, kültürel katılım haklarını tartışmak ve yaşadıkları hak ihlalleri, şiddet biçimleri ve ayrımcılığa uğradıkları alanlar için çözüm önerileri geliştirmeyi amaçladık. İsveç Ulusal Engelli Çocuk ve Gençler Derneği Başkanı da İsveç deneyimlerini paylaşarak toplantıya katkı verdiler.

Türkiye'nin BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni kabulünün 20. yılında, engelli çocukların yaşadıkları hak ihlalleri ve ayrımcılığı tartışmaya açmayı, sorun alanlarını tanımlayıp çözüm önerileri geliştirmeyi amaçlayan bu toplantıya kamu kurumlarından, sivil toplum örgütlerinden, üniversitelerden ve basından çok sayıda temsilci katıldı. Herkese katkılarından ötürü teşekkür ediyoruz.

Ayrıca okullarda özel eğitim uzmanı ve psikolojik danışman eşliğinde çocuklarla engellilik üzerine çalışmalar gerçekleştirdik. Böylece hem çocuklarda farkındalık yaratmaya, hem de engelli ve engelli olmayan çocukların kaynaştırma uygulamalarına destek vermeye çalıştık.

Bu çalışmanın, engelli çocukların görünürlüğüne ve yaşadıkları sorunların çözümüne katkı vermesini umuyoruz.

YÖRET Vakfı adına
Sibel Erenel
Yönetim Kurulu Başkanı

YÖRET VAKFI

Adres : Akkavak Sk. No:17/11 Nişantaşı/İSTANBUL
Telefon : 0 212 219 28 67
Faks : 0 212 246 76 47
E-Mail : yoret@yoret.org.tr

Hazırlayan : Selin Berghan

Yayın Tarihi : 2016

Bu rapor, İsveç İstanbul Başkonsolosluğu'nun finansal desteği ile hazırlanmıştır. Raporun içeriği İsveç İstanbul Başkonsolosluğu'nun görüşlerini yansıtmaz.

Katılımcılar

	KATILIMCILARIN İSMİ	KURUMU
1	Andrea Karlsson	Türk-İsveç İşbirliği
2	Arzu Gökerkek	Aile ve Sosyal Pol. Bak. Engelliler Gn.Md. Engelli ve Yaşlı Hizm.
3	Aslıhan Küleççi Uğur	Sağlık Bak. Halk Sağlığı Kurumu-Çocuk Engelli Dairesi
4	Aşkın Topuzoğlu	İstanbul Barosu Çocuk Hakları Birimi
5	Ayşegül Gamze Dünder	Mağdur Hakları Dairesi
6	Başak Demiriz	Hürriyet Gazetesi
6	Berna Suer	Kamu Denetçiliği Kurumu
7	Berti Erbeş	İstanbul Zihinsel Engelliler Vakfı - İZEV
8	Burcu Dölen Eken	Ruh Sağlığında İnsan Hakları Girişimi - RUSİHAK
9	Beytullah Aydıntepe	Parıltı Derneği
10	Demet Güllüldü	Kadıköy Belediyesi Engelliler Merkezi
11	Didem Akyüz	İstanbul Üni. Tıp Fak. Engelliler Merkezi
12	Didem Özalp	İsveç İstanbul Başkonsolosluğu
13	Dilara Güner	YÖRET Vakfı
14	Emre Nişancı	Üniversite Öğrencisi
15	Esra Açıkgöz	Hürriyet Eğitim Birimi
16	Figen Atalay	Cumhuriyet Gazetesi
17	Göksenin İnalhan	İTÜ Mimarlık Fakültesi
18	Gözde Durmuş	İstanbul Bilgi Üni. Çocuk Çalışmaları Birimi - ÇOÇA
19	Hale Bacakoğlu	Parıltı Derneği
20	Henrik Petren	İsveç Ulusal Engelli Çocuk ve Gençler Derneği
21	İlgin Aydınoğlu	İstanbul Üni. Tıp Fak. Engelliler Merkezi
22	İdil Seda Ak	Engelli Kadın Derneği - ENKAD
23	İlkin Ezgi Aslan	YÖRET Vakfı Genç Gönüllüler
24	Melike Ergün	İstanbul Bilgi Üni. SEÇBİR
25	Merve Ergen	Ruh Sağlığında İnsan Hakları Girişimi - RUSİHAK
26	Mine Özdemir	Milliyet Eğitim Servisi
27	Nesrin Kakırman	İstanbul İl Millî Eğitim Özel Eğitim ve Rehberlik Birimi
28	Nilay Baydar	BİANET
29	Nüket Atalay	YÖRET Vakfı
30	Resa Aydın	İstanbul Üni. Tıp Fak. Engelliler Merkezi
31	Selin Berghan	YÖRET Vakfı
32	Seray Öney Doğanıyigit	Parıltı Derneği
33	Serpil Çakın	Kamu Denetçiliği Kurumu
34	Sevgi Hilton	Ruh Sağlığında İnsan Hakları Girişimi - RUSİHAK
35	Sevgi Mandan	YÖRET Vakfı
36	Sevgi Yüksel	İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği
37	Sevil Ozmen	Türk-İsveç İşbirliği
38	Sibel Erenel	YÖRET Vakfı
39	Suzi Erşahin	İsveç İstanbul Başkonsolosluğu
40	Süleyman Akbulut	Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği - TOHAD
41	Umay Çavuşoğlu	YÖRET Vakfı
42	Yaprak Sarıışık	Eğitim Reformu Girişimi - ERG
43	Zeynep Mutlu	Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği - SHUD

Toplantı Programı

13:30 -13:45	Açılış ve Hoş geldiniz - YÖRET VAKFI
13:45 -13:50	Çocukların Sesi- Video Gösterimi Okullarda özel eğitim uzmanı ve psikolojik danışman eşliğinde, çocuklarla engellilik üzerine yaptığımız çalışma çıktılarından hazırlanan videonun gösterimi.
13:50 –14:10	Henrik Petrén'nin Sunumu - İsveç Ulusal Engelli Çocuk ve Gençler Derneği Başkanı
14:10 -14:20	Ara
14:20 -16:20	Tartışma
16:20 -17:00	Sonuç ve Kapanış

Giriş

Türkiye nüfusunun %12'sini engelli bireylerden oluşmakta ve bu sayının da yaklaşık %10'unu çocuklar oluşturmaktadır. Türkiye hem BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye hem de BM Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme'ye taraf devletler arasındadır. Uluslararası ve ulusal yasal düzenlemelerle engellilerin hakları güvence altına alınmış olmasına rağmen engelli bireylerin sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve medeni yaşama katılımlarına ilişkin sorunları devam etmektedir.

Engelli çocuklar ise çocuk grupları içinde az konuşulan, öteki çocuk gruplarından. Çoğunlukla yoksulluk içinde yaşamakta, fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmakta, kendini ifade etmekten yoksun bırakılmakta, aile yaşamına, eğitime, oyuna, spor, kültür ve sanata ulaşmaları kısıtlı olmaktadır.

Yüksek Öğretimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı (YÖRET) olarak, 1 Aralık 2015 tarihinde İsveç Araştırma Enstitüsü'nde engelli çocukların haklarını tartışmaya çalıştık. Toplantı, İstanbul İsveç Başkonsolosluğu ve İsveç Enstitüsü desteğiyle iki yıldır düzenlenen GENÇ SESLER projesi kapsamında yer aldı.

Türk-İsveç İşbirliği Yöneticisi Andrea Karlsson'un ve Kültür Ateşesi Suzi Erşahin'in açılış konuşmalarının ardından, YÖRET başkanı Sibel Erenel, engelli çocukların ötekileştirilmesine dikkat çekerek, onlara karşı ayrımcılıkla mücadelede kurumlararası işbirliğinin önemini vurguladı. Okullarda engelli ve engelli olmayan çocuklarla yapılan çalışmalardan hazırlanan video gösteriminin ardından, İsveç Ulusal Engelli Çocuk ve Gençler Derneği Genel Sekreteri Henrik Petrén İsveç deneyimini paylaştı. Petrén, çocuk parklarına ulaşamayan engelli bir çocuğa, toplumda hiçbir yere ulaşamayacağı mesajı verildiğinin altını çizdi ve erişilebilirliğin hem fiziki hem de hukuki boyutlarına dikkat çekti.

Parklara ulaşamamak, engelli bir çocuğa toplumda hiçbir yere ulaşamayacağı mesajını verir!

Tartışma

Türkiye nüfusunun %12'sini engelli bireylerden oluşmakta ve bu sayının da yaklaşık %10'unu çocuklar oluşturmaktadır. Engelli çocuklar ise çocuk grupları içinde az konuşulan, öteki çocuk gruplarından biridir. Çoğunlukla yoksulluk içinde yaşamakta, fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmakta, kendini ifade etmekten yoksun bırakılmakta, aile yaşamına, eğitime, oyuna, spor, kültür ve sanata ulaşmaları kısıtlı olmaktadır.

Türkiye hem BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye hem de BM Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşmeye taraf devletler arasında olmasına rağmen, engelli bireylerin sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve medeni yaşama katılımlarına ilişkin sorunlar ve ayrımcılık devam etmektedir.

Engelli çocuklar eğitim, sağlık, kültürel katılım haklarına erişememekte, erişebilseler bile nitelikli hizmet alamamaktadırlar. Dolayısıyla yasaların BM Sözleşmesine uyumlu hale getirilmeye hız verilmesine, ayrımcılıkla mücadele mekanizmalarının güçlendirilmesine ve sağlanan hizmetlerin nitelik ve niceliklerinin artırılmasına ihtiyaç vardır.

► Kültürel Katılım Hakkı

- Genel olarak engellilik, özel olarak engelli çocuklarla ilgili istatistiki veri tutulmamaktadır. Yaş, cinsiyet, engel türüne göre ayrıştırmış veriyi kamu kurumları bile ulaşamamaktadır. Bu durum politika yapmada, önleyici çalışmaları planlamada sıkıntılara neden olmaktadır.
- Engellilerle ilgili en önemli konulardan biri ayrımcılıktır. TCK 122 madde ile düzenlenen nefret söylemi ve ayrımcılık yetersiz olduğu kadar, engellilere karşı ayrımcılığı ispatlamayı imkansız hale getiren bir yapıya sahiptir.
- Konuyla ilgili çalışmaların nitelik ve nicelik olarak artması için sivil-kamu işbirliğinin sağlanması gerekmektedir.
- Engelli çocukların ve ailelerin haklarını öğrenmeleri ve hak arama yollarına başvurmaları gerekmektedir.
- Yardım temelli, acımacı toplumsal algıyla hayatın her alanında mücadele etmek gerekmektedir.
- İstanbul özelinde her okula bir resim öğretmeni bile düşmemektedir. Bu engeli olmayan çocukların bile sanata erişiminin çok kısıtlı olduğunu göstermektedir.
- Herkes için erişilebilir ortamlar yaratılması gerekmektedir. Müzeler, sergi alanları, tiyatro ve sinema salonları engelli çocukların erişimine uygun olmalıdır. Sadece mekânsal olarak değil, ama örneğin tiyatro oyunlarının ve sinemaların görme engelliler için sesli betimlemeye yer vermesi gibi, müzelerin çocuklara yönelik sanatsal çalışmalar yapmaları gibi.
- Engellilerin haklarının hayata geçmesinde kamu kurumlarının sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapmaya açık ve istekli olmaları çok önemlidir. Politika yapıcıları ikna etmede kamu kurumları sivil toplumun desteğini beklemektedirler ve onların desteği ile daha başarılı sonuçlar alındığının altını çizmektedirler. Sivil toplum örgütleri de engellilerle ilgili düzenlemeler hazırlanırken kendilerinin ve engellilerin görüşlerinin alınmasını ve böylece çözüm sürecine dahil olmayı talep etmektedirler.

► Sağlık Hakkı

- Sağlık Bakanlığı, erken tanı amacıyla her hastalık için olmasa da bazı hastalıklar için yeni doğanlarda taramalar yapmaktadır. Örneğin işitme taraması yapılmakta, görme taramasına da başlanması için hazırlıklar devam etmektedir.
- Türkiye’de bedensel engelli çocuklar için erken tanı ve erken müdahale programları ülke çapında yeterli görülmemekle beraber, büyük illerde ve bazı merkezlerde çalışmalar mevcuttur. 2015 yılında UNICEF, üniversiteler ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın ortak çalışmasıyla birlikte başlatılan bir Erken Müdahale Eylem Planı hazırlığı devam etmektedir.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre devletler, engelli çocukların eğitim, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri ile toplumla bütünleşmesi için gerekli bütün ihtiyaçların olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanmasını taahhüt etmiştir. Ancak halen bazı cihazların tamamının karşılanmaması gibi sorunlar devam etmektedir.
- Rehabilitasyon sürecinin en önemli parçası olan ailelerin mevcut hizmetler, bunlardan nasıl yararlanacağı gibi konularda bilgilendirilmeye ihtiyaçları vardır. Ayrıca ailelerin çocuğunun yetiştirilmesinden çocuğa karşı tutumlarıyla ilgili danışmanlığa ve psiko-sosyal desteğe ihtiyaçları vardır.
- Bedensel engelli çocuklara verilen rehabilitasyon hizmetinde; eğitim ve sağlık hizmetleri birbiri ile iç içe olan süreçlerdir. Çocuklar bir “hastalık” sürecine bağlı olarak “engellilik” yaşamaktadır. Bu hastalığın takibi, çocuk gelişiminin izleminde hastalığa bağlı değişkenlere göre rehabilitasyon programının düzenlenmesi gerekmektedir.
- Bedensel engelli çocukların en önemli ihtiyacı olan fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmeti aslen bir “sağlık” hizmeti olup, yasal olarak da karara bağlandığı gibi hekim takibi ve kontrolü gerektirmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından denetimi yapılan kurumlarda verilen bu hizmetlerin denetimi yapılamamaktadır.
- Engellilere yönelik her hizmette, engelliye hasta olarak gören medikal yaklaşımdan vazgeçilmesi ve hak temelli yeti belirlemesine bağlı bir yaklaşımın benimsenmesi en acil ihtiyaçlardan biridir.

► Eğitim Hakkı

- İstatistikler, kurumlar arasında farklılık göstermektedir. Ulaşılabilen sınırlı kamu istatistiklerine göre engelli bireylerin %23 ya da %41 okuma yazma bilmemektedir. Türkiye’de 13 milyon öğrencinin 185 bini engelli çocuklardan oluşmaktadır. Oysa ki bu rakamın 500 bin olması gerekmektedir. %12 olması gereken oran %1’e düşmektedir. Dolayısıyla engelli çocukların %10’u eğitim haklarından yararlanamamaktadırlar.
- Engelli çocukların eğitim hakkından yararlanamama nedenlerinden biri, okul yönetimi ve diğer velilerin okullarda engelli çocukları istememeleridir. Okul öncesi eğitimden yararlanma çok daha az seviyelerde olup, engelli çocukların sadece %3’ünün okul öncesi eğitimden yararlanabildiği tahmin edilmektedir. Engelli çocukların ilkokula devam etme oranı artsa da liseye sadece %35’inin devam ettiği görülmektedir. Ayrıca okula devam ve okulu bitirme oranları yine düşmektedir. Engelli çocukların %62’si liseyi tamamlamadan eğitim sisteminden çıkmaktadır.
- 6 milyon üniversite öğrencisinin 6 bini engellidir. Üniversitedeki oran çok daha aşağılara inmektedir.
- Engelli öğrencilerin eğitim sistemine girebilmesi için sağlık raporu ve RAM raporu alması gerekmekte ve belirli aralıklarla yenilemesi gerekmektedir. Bu da çocukların sürekli hastane, test inceleme ile karşı karşıya kalmalarına neden olmakta ve örseleyici olmaktadır. Aile ve çocuğun sürekli hastane-doktor-psikolog arasında gidip gelmeyeceği bir sistem olmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve ilgili tüm kurumların işbirliği içinde politika oluşturması gerekmektedir.
- Öğretmenler maddi nedenlerle özel eğitim kurumlarını tercih etmektedirler. Öğretmenlerin maaşlarının iyileştirilmesi gerekmektedir.
- Eğitim alanında diğer öğrenciler, öğretmenler ve okul idarecilerden kaynaklı olarak ayrımcılığa uğramaktadırlar. Her ne kadar bir şeyler yapmak isteyen öğretmenler olsa da bu öğretmenler için destekleyici programlar bulunmadığından öğretmenler de yalnız bırakılmaktadır. Mevzuat 2 öğrenci dese de 40 kişilik sınıfta 7 kaynaştırma öğrencisinin olduğu okullar bulunmaktadır ve bu donanımlı bir öğretmen için bile zor bir durum yaratmaktadır.
- Özel okullar ve engelli çocuklar için olan diğer kurumlar bağımsız denetimlere acık değildir. Bu da çocukların yaşadığı ayrımcılık ve şiddetin saklı kalmasına neden olmaktadır.

- Okul ortamının fiziki olarak erişilebilir olması en temel sorun olmakla birlikte, erişilebilirlik rampalarla sınırlı değildir. Bireyselleştirilmiş eğitim programları hazırlanması gerekirken, öğretmenler bundan habersiz olabilmektedirler. Dolayısıyla engelli bir çocuk eğitim sistemine girdiğinde onun ihtiyaçları doğrultusunda bir yol haritası hazırlanamamaktadır. Okul-veli-çocuk arasında çok iyi bir iletişim olması gerekirken, programa velinin katkısı olmamaktadır.
- Okul kitapları, engelliliği acıma ve yardım temelli işlemekte ve böylece ayrımcılığı yeniden üretmektedir. Engellilerin kendilerine yönelik ve engelli olmayanların engellilere yönelik algılarını “işe yaramaz” olarak biçimlendiren bu içeriklere alternatif içerikler geliştirilmesi acil bir ihtiyaç olarak durmaktadır.
- Türkiye genelinde okullardaki sıkıntıları çözmek için kısa vadede özel okullar, uzun vadede ise bütünlendirilmiş okullar yapılması planlanmaktadır. İstanbul özelinde 9 bin 119 öğrenci ilk orta lise düzeyinde özel eğitime devam etmektedir. Orta öğrenimdeki düşüşün bir nedeni de velilerin öğrencilerin raporlarına müdahale edip, engel durumunu değiştirmelerinden kaynaklanmaktadır. Bir başka neden ise velilerin çocuklarını özel eğitim merkezlerine göndermeyi yeterli bulmasıdır. İstanbul’da engelli çocuklar için toplam 74 kurum var ve 14 kurumun daha açılması için çalışılmaktadır. Bazı rakamlar olumlu yönde büyüse de öğretmen sorunu, fiziksel sorunlar vb. devam etmektedir. Buna karşın öğretmenlere yönelik konuyla ilgili eğitim içi eğitimler verilmektedir. Ayrıca okul idarecilerine yönelik eğitimler başlanmış bulunmaktadır.
- Engelli çocukların eğitim haklarının hayata geçirilmesi için başta okul idarecilerine ve öğretmenlere yönelik çalışmalar yapılması ve okulların ve sokakların fiziki yapılarının erişilebilir hale getirilmesi gerekmektedir.
- Ayrımcılık karşıtı ve engellilere yönelik algı ve tutum ile ilgili içerik müfredat kapsamına alınmalıdır.
- Sadece özel eğitim ayrımcı bir uygulamadır. Toplumsal temas her kesim için ihtiyaçtır. Dolayısıyla kaynaştırma eğitimlerine ağırlık verilmelidir.

► Adalete Erişim:

- Bireysel başvurular ve medya izlemesi ile raporlama yapan TOHAD'ın verilerine göre, engelli bireyler cinsel şiddet, taciz, kötü muamele, ensest ve darpa maruz kalmaktadırlar. En çok zihinsel engelli kız çocukları ve kadınlar cinsel şiddet riski altındadır. Özellikle zihinsel engelli bireyler ve çocuklar bu tür durumlarda kendilerini koruyamamakta, adli süreçlerde sözleri güvenilir bulunmamaktadır. Davalar ocukların rızası olduğu yönünde kararlarla sonuçlanmaktadır. Engelli ocukların maruz kaldığı şiddet ve ayrımcılıkla mücadele için yasal mevzuatın güçlendirilmesi gerekmektedir.
- Engelli ocukların adalete erişim sorunları bunlarla sınırlı değildir. Engelli olmayan çocuklar için bile sorunlar varken engelli çocuklar için durum daha da zorlaşmaktadır. Öte yandan adalet sistemi içindeki hakim, savcı ve sosyal çalışmacılara yönelik yapılan eğitimler engelli çocukların da haklarını içermektedir. Engelli ocuklar adli sisteme dahil olduğu andan itibaren yapılması gerekenlere ilişkin çalışmalar yapılmıştır.
- Adalete erişimde yaşanan en büyük sorunlardan biri işitme engelliler için tercüman olmayışdır. Tercüman bulunmayınca engelli çocukların davları ertelenmekte ve adil yargılanma hakları ihlal edilmektedir.
- Bir başka sorun ise engelli bireylerin ihbar hatlarına erişememeleridir. Ambulans, jandarma gibi kurumların hatları yer tespit edemediğinden, arayan kişi derdini anlatamadığında o ihbar değerlendirilmemektedir.
- Sığınaklara başvuru yapan kadınların engelli çocukları varsa, sığınaklara kabul edilmemekte ya da çocukları kendilerinden alınıp kurum bakımına yerleşmektedir. Bu durum hem kadınların sığınaklara başvuru yapmalarını engellemekte hem de çocukların annelerinden ayrılmasına neden olmaktadır.
- Engelli ocuklara karşı şiddet olaylarının ihbar edilmesinde 3. kişilerin önemli rol oynadığı görülmektedir. Buna rağmen ihbar edenin güvenliği sorunu devam etmektedir.